

POCIT ŠKOLSKEJ PRINÁLEŽITOSTI A ADJUSTÁCIA U ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH A STREDNÝCH ŠKÔL¹¹

SCHOOL CONNECTEDNESS AND ADJUSTMENT IN STUDENTS OF MIDDLE AND HIGH SCHOOLS

MÁRIA HALAMOVÁ, GABRIELA ŠEBOKOVÁ, JANA UHLÁRIKOVÁ, NIKOLA MOKRAŇOVÁ
Katedra psychologických vied, UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, SR, gabriela.sebokova@gmail.com

Abstrakt: Cieľom predkladaného príspevku je preskúmať pocit prináležitosti ku škole u žiakov základných a stredných škôl a jeho súvislosti s adjustáciou v školskom prostredí. Realizovaný bol výskum na vzorke 80 žiakov ZŠ (8. a 9. ročník) a 80 žiakov SŠ (3. a 4. ročník). Použité boli metodiky *Connectedness to school and teachers* (Waters & Cross, 2010), *Škála sebahodnotenia* (Rosenberg, 1965) a zisťovaný bol priemer známok (slovenský jazyk, matematika, anglický jazyk) ako ukazovateľ školskej úspešnosti. Výsledky preukázali významné súvislosti medzi pocitom prináležitosti k škole a učiteľom v škole so školskou úspešnosťou u žiakov základných škôl. U žiakov stredných škôl sme zistili významné súvislosti medzi prináležitosťou k škole a sebahodnotením. Výsledky naznačili význam percipovanej prináležitosti k učiteľovi a k škole pre rozvíjanie školskej a psychologickej adjustácie v období adolescence.

KLúčové slová: školská prináležitosť; adjustácia; školská úspešnosť; sebahodnotenie

Abstract: The aim of the presented paper is to explore sense of belonging to school in students of middle and high schools and its connection to adjustment in school environment. The research has been realized in the sample of 80 middle school students (8th and 9th grade) and 80 high school students (3rd and 4th grade). We used *Connectedness to school and teachers* (Waters & Cross, 2010), *Self-esteem scale* (Rosenberg, 1965) and average marks (Slovak language, mathematics and English) as an indicator of school success. Results showed the significant relations between the sense of belonging to school and teachers and school success in students of middle schools. In the students of high school we have found the significant connection between school belonging and self-esteem. The results indicated the importance of perceived belonging to teachers and school in development of school and psychological adjustment in the period of adolescence.

Keywords: school connectedness; adjustment; school achievement; self-esteem

1 Úvod

Škola predstavuje druhé najdôležitejšie sociálne prostredie, v ktorom dospievajúci trávia veľkú časť svojho pracovného dňa. Kvalita vzťahu, ktorú si žiak vytvorí k škole a k ľuďom v nej, významne súvisí s jeho emočným prežívaním aj akademickou úspešnosťou. Výsledky výskumov potvrdzujú, že vyššia miera pocitu prináležitosti k škole a k učiteľom je spojená s vyšším well-beingom (Jose, Ryan, & Pryor, 2012), vyššou sebaúctou a rezilienciou (Law, Cuckely, & Carrol, 2013), lepším prospechom (Demanet & Houtte, 2011), a úspechmi v ďalšom vzdelávaní a zamestnaní (Chapman et al., 2014). Naopak, nižšia úroveň prináležitosti k škole a k ľuďom v nej súvisí s vyšším výskytom agresivity (Hill, Werner, 2006), problémov v správaní, depresívnych symptómov (Law et al., 2013; McGraw et al., 2008; Ross, Sochet, & Bellair, 2010) a rizikového správania u žiakov (Demanet & Houtte, 2011).

Výsledky medzinárodného testovania programu PISA z roku 2012 ukazujú, že pocit prináležitosti k škole, skúmaný na základe výpovedí žiakov o sociálnych interakciách, prepojenosti, pocitovanom šťastí a spokojnosťou v škole, je u slovenských žiakov piaty najnižší spomedzi testovaných krajín OECD. Pociť prináležitosti sa preto javí ako oblasť, na ktorú je potrebné zamerať pozornosť výskumníkov a v ich spolupráci aj školských psychológov s cieľom tvorby preventívnych a intervenčných programov na rozvoj pocitu prináležitosti u žiakov slovenských škôl.

Na úplné pochopenie úlohy školskej prináležitosti v akademickej adjustácii žiakov je však potrebný väčší konsenzus v tom, čo pocit prináležitosti je a ako ho možno merať. V zahraničnej aj slovenskej literatúre je značná nejednoznačnosť v konceptualizácii aj operacionalizácii tohto pojmu. Cieľom predkladaného príspevku je preto predstavenie teoretického ukotvenia konceptu prináležitosti k škole a prezentovanie výsledkov výskumu

¹¹ Grantová podpora: VEGA 1/0577/16: Osobnostné a interpersonálne faktory adaptívneho vývinu adolescentov v kontexte školského prostredia

mapujúceho pocit prináležitosti k škole a učiteľom u žiakov slovenských základných a stredných škôl a ich súvislostí so školskou a psychologickou adjustáciou.

2 Vzťah k škole – Školská prepojenosť, Prináležitosť k škole, Väzba k škole

Napriek množstvu výskumov zaoberajúcich sa prináležitosťou k škole, problémom ostáva významná nejednoznačnosť v konceptualizácii aj operacionalizácii tohto pojmu. Autori súbežne používajú anglické pojmy ako sú *school belongingness*, *school connectedness*, *school-relatedness*, *school attachment*, *school bonding*, *school engagement* či *school involvement*. Tieto pojmy sú vnímané buď ako synonymá alebo ako odlišné konštrukty. Nejednoznačná je aj dimenzionalita konceptu – autormi sú používané ako unitárny konštrukt alebo ako jeden aspekt širšieho konštraktu. Navyše pod širšie koncepty zahŕňajú výskumníci rôzne dimenzie/oblasti. Metodiky, ktoré autori používajú, merajú buď jeden, kombináciu niekoľkých alebo všetky spomenuté aspekty vzťahu k škole.

Libbey (2004) vo svojej prehľadovej štúdií identifikovala 9 spoločných oblastí - tém, zahrňaných pod pojmom „vzťah k škole“ naprieč jeho rôznymi konceptualizáciami a operacionalizáciami u rôznych autorov, a to akademické zangažovanie (*academic engagement*), pocit prináležitosti (*belonging*), pravidlá a spravodlivosť (*discipline and fairness*), pozitívny vzťah/emócie k škole (*likes school*), názor študentov (*student voice*), voľnočasové aktivity (*extracurricular activities*), vzťahy s rovesníkmi (*peer relations*), bezpečie (*safety*) a podpora od učiteľa (*teacher support*).

Wallace, Ye a Chhuon (2012) na základe realizovaných fokusových skupín so žiakmi a následných faktorových analýz existujúcich dotazníkov a pridaných otázok identifikovali štyri faktory vzťahu k škole: 1. generalizované prepojenie s učiteľmi, 2. prepojenie s konkrétnym učiteľom, 3. identifikácia so školou a školskými aktivitami a 4. vnímanie prijatia medzi rovesníkov.

V slovenskom kontexte, v projekte „Vzťah žiakov k súčasnej škole“, realizovaným Centrom vedecko-technických informácií SR v roku 2008, boli pod týmto pojmom zahrnuté nasledovné oblasti: vzťah k svojej škole, výchovno-vzdelávaciemu procesu, učiteľom, spolužiakom, mimoškolskej záujmovej činnosti a voľnému času, a svojej vlasti, národu, etniku.

Metodiky, ktoré autori používajú na zachytenie vzťahu v škole sú rovnako rôzne. Niektorí tento konštrukt merali jedinou otázkou zameranou na vzťah špecificky ku škole (napr. *How do you feel about going to school?*) (Hall-Lande, Eisenberg, Christenson, & Neumark-Sztainer, 2007), iní cez otázky zamerané na attachment k rovesníkom (Dermanet & Houtte, 2011) alebo, ako bolo spomenuté vyššie, cez kvalitu vzťahu medzi žiakom a učiteľom. Žiaden z týchto spôsobov však nepostihuje koncept vzťahu k škole v celej jeho šírke. Používané sú tiež multidimenzionálne dotazníky. Medzi najčastejšie používané patria *Psychological Sense of School Membership (PSSM)* od Goodenowa, ktorý zachytáva dimenzie prepojenie s učiteľmi, identifikácia so školou a školskými povinnosťami, a prijatie od rovesníkov. Používaný je tiež *School Connectednes Scale to School and Teachers* vytvorený pre účely longitudinálnej štúdie zdravia v USA (Waters & Cross, 2010), ktorý meria prepojenie so školou a ľudom v nej a k špecifickému učiteľovi. Na Slovensku bývajú vzťahy k škole testované prostredníctvom konkrétnych otázok na jednotlivé aspekty vzťahu k škole alebo prostredníctvom podpory zo strany učiteľov.

Určitú mieru organizovanosti do neprehľadných pojmov priniesla konceptualizácia pojmu *school engagement* – školská angažovanosť autorov Fredricks, Blumenfeld a Paris (2004). Školskú angažovanosť autori definovali ako multidimenzionálny koncept, zahŕňajúci kognitívny, emocionálny a behaviorálny aspekt angažovanosti. Behaviorálna angažovanosť predstavuje zapojenie študenta do učebných aktivít, jeho pozornosť a prítomnosť v škole. Emočná angažovanosť je definovaná ako afektívny vzťah k škole a k ľudom v nej, identifikácia so školou a pocit prináležitosti ku škole. Kognitívna angažovanosť predstavuje sebareguláciu a používanie metakognitívnych stratégií (Fredricks et al., 2004). Vychádzajúc z konceptualizácie Fredriksa et al. (2004) možno školskú angažovanosť vnímať ako strešný pojem pre vyššie popísané oblasti vzťahu k škole, pričom pojmy *school belonging/attachment/connection* prislúchajú emočnému aspektu školskej angažovanosti.

V predkladanej štúdií vychádzame z konceptualizácie vzťahu k škole ako presvedčenia študentov, že učelia vo všeobecnosti, konkrétny učiteľ a iní členovia školskej komunity sa o nich zaujímajú, majú pozitívne vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi a pozitívne pocity voči škole – pocitmi bezpečia a prináležitosti k škole. *School connectdeness* (školskú prepojenosť) preto vnímame ako synonymum *school belongingness* (prináležitosť k škole) a *school attachment* (väzba k škole) a charakterizujeme ho ako emočný aspekt školskej angažovanosti.

3 Vzťah k škole a adjustácia žiakov

Vytvorený kvalitný vzťah k škole a k učiteľom je asociovaný s adjustáciou v emočnej, kognitívnej aj behaviorálnej oblasti vývinu žiakov. Law et al. (2013) zistili, že prepojenosť so školou je jedinečným priamym prediktorom sebahodnotenia, well-beingu a reziliencie u žiakov základných škôl. Autori pritom zaznamenali, že prepojenosť

so školou bola významnejším prediktorom adjustácie žiakov než vzťahy s rovesníkmi alebo typ rovesníckej skupiny. Lester, Waters a Cross (2013) v longitudinálnom výskume zistili, že nárast vnímanej prináležitosti k škole je spojený s poklesom depresívnych symptómov u žiakov v období tranzície zo základnej na strednú školu. Výsledky naznačili recipročné vzťahy medzi školskou prepojenosťou a adjustáciou adolescentov, s tým, že naznačená kauzalita bola silnejšia v prospech smeru prináležitosti k škole ako prediktora adjustácie žiakov, než naopak.

Vytvorenie väzby/prináležitosti k škole je asociované aj s akademickou adjustáciou u žiakov. Podľa Ecclesa (2004) pocit prináležitosti k školskej inštitúcii podporuje u žiakov internalizáciu akademických hodnôt, posilňuje správanie podporujúce učenie a preto zohráva významnú úlohu v ich akademickú úspešnosti. Tieto predpoklady potvrdzujú výsledky z celonárodného projektu „Vzťah žiakov k súčasnej škole“, ktoré ukázali signifikantnú súvislosť medzi vzťahom k škole a k učiteľom a tým, či žiaci ZŠ aj SŠ chodia do školy radi, a u žiakov ZŠ aj s tým, či ich učenie zaujíma a radi sa učia.

Nie všetky výskumy však podporili priamu súvislosť medzi prináležitosťou k škole a prospechom žiakov. Eisele, Zand a Thomson (2009) zistili, že vyššia prináležitosť k škole bola spojená s lepšími známami u žiakov, avšak O'Neel a Fuligni (2013) vo svojom longitudinálnom výskume tieto súvislosti nepotvrdili. Prináležitosť k škole nepredikovala lepší prospech v tom istom akademickom roku, avšak bola pozitívne asociovaná s vyššou vnútornou motiváciou a vnímaním školy ako hodnoty, ktoré následne pozitívne predikovali akademický prospech.

Rozdielne výsledky autorov možno vysvetliť rozdielnym vekom respondentov vo výskumoch. Zatiaľ čo Eisele et al. (2009) sa zamerali na žiakov základných škôl, O'Neel a Fuligni (2013) skúmali študentov v priebehu štyroch ročníkov na stredných školách. Je preto možné, že prináležitosť k škole a učiteľom je spojená s akademickým prospechom len u žiakov základných, no nie stredných škôl. K podobným záverom dospela aj Bielíková (2010), ktorá konštatovala, že žiaci základných škôl sú vplyvom dobrých vzťahov v škole a k učiteľom viac motivovaní k získavaniu lepších známok ako žiaci stredných škôl. Naznačujú to aj výsledky z projektu „Vzťah žiakov k súčasnej škole“, spomínané vyššie.

4 Predkladaná štúdia

Vychádzajúc z vyššie popísaných teórií a výskumov sa v predkladanej štúdii zameriavame na overenie súvislosti medzi pocitom prináležitosti k škole a k učiteľom a psychologickou (sebahodnotenie) a akademickou adjustáciou (priemer známok) u žiakov základných a stredných škôl. Predpokladáme, že prináležitosť k škole a k učiteľom bude u žiakov stredných škôl silnejšie pozitívne asociovaná so sebahodnotením, zatiaľ čo u žiakov základných škôl s akademickým prospechom (priemerom známok).

5 Metódy

5.1 Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 160 respondentov (77 žien a 83 mužov) s priemerným vekom 16.21. Išlo o žiakov základných (N=80) a stredných škôl (N=80). Participantí boli vybraní prostredníctvom zámerného výberu.

5.2 Výskumné metodiky

Connectedness to school and teacher – Waters a Cross (2010) – Metodika zachytáva, ako sa mladý človek cíti v škole a na koľko sa cíti byť jej súčasťou. Pozostáva z troch častí: 1. Prináležitosť k škole je meraná prostredníctvom 5 položiek posudzovaných na 4 - bodovej škále od 1 (vždy) až po 4 (nikdy), pričom dosiahnutie vyššieho skóre hovorí o nižšej prináležitosti k škole; 2. Prináležitosť k učiteľovi je zisťovaná pomocou 6 položiek posudzovaných na 5 - bodovej škále od 1 (nikdy), až po 5 (vždy) a dosiahnutie vyššieho skóre hovorí o vyššej prináležitosti k učiteľovi. Subškálu Prináležitosť k rodine sme do nášho výskumu nezaradili, nakoľko nebola naším výskumným zámerom. Výhodou metodiky je, že pokrýva najdôležitejšie aspekty konceptu vzťahu k škole (prepojenosť s ľuďmi v škole a prežívané emócie súvisiace so školou a prepojenosť so špecifickým učiteľom) a umožňuje merať tieto dva aspekty vzťahu k škole ako oddelené dimenzie. V našom súbore dosiahla vnútorná konzistencia pre škálu prináležitosti k škole hodnoty $\alpha = .70$, pre prináležitosť k učiteľom $\alpha = .69$.

Self-Esteem Scale - Rosenberg (1965) – Škála obsahuje 10 položiek posudzovaných na Likertovej 4 - bodovej škále od 1 (vôbec nesúhlasím) až po 4 (úplne súhlasím). V našom súbore dosiahla vnútorná konzistencia hodnoty $\alpha = .66$.

Priemer známok – akademickú adjustáciu sme zaznamenávali prostredníctvom priemeru známok na koncoročnom vysvedčení z matematiky, slovenčiny a cudzieho jazyka.

5.3 Štatistická procedúra

K spracovaniu výsledkov sme použili SPSS 19. Pre zisťovanie miery tesnosti vzťahov premenných sme na základe výsledkov testovania normality, ktoré poukázali na normálne rozloženie testovaných premenných, použili Pearsonov korelačný koeficient. Pre testovanie významnosti rozdielov medzi žiakmi základných a stredných škôl sme použili t - test pre dva nezávislé výbery.

6 Výsledky

Deskriptívne údaje a korelácie medzi sledovanými premennými sú uvedené v Tabuľke 1. Zistili sme, že existujú stredne silné, štatisticky významné súvislosti medzi príslušnosťou k učiteľovi a ku škole a priemerom známok u žiakov základných škôl ($r = -.41$, resp. $.35$, $p < .01$). Štatisticky významný vzťah medzi príslušnosťou k učiteľovi a škole a sebahodnotením žiakov základných škôl sa nepotvrdil. U žiakov stredných škôl sme zaznamenali slabý, štatisticky významný vzťah medzi príslušnosťou k škole a sebahodnotením žiakov ($r = -.26$, $p < .05$).

Tab. 1: Deskriptívne charakteristiky a korelácie skúmaných premenných u žiakov ZŠ a SŠ

	ZŠ				SŠ			
	učiteľ	škola	priemer známok	sebahod	učiteľ	škola	priemer známok	sebahod
učiteľ	-	-.64**	-.41**	.01	-	-.44**	.13	.14
škola		-	.35**	-.17		-	-.02	-.26*
priemer známok			-	.16			-	.10
M	22.26	12.16	2.02	26.10	20.25	12.05	2.69	26.11
SD	5.04	3.06	.68	4.52	4.30	3.17	.62	4.54

Legenda: $N = 80$ ZŠ a 80 SŠ, $M =$ aritmetický priemer, $SD =$ smerodajná odchýlka, * $p < .05$, ** $p < .01$

Prostredníctvom t-testu pre dva nezávislé výbery sme zisťovali rozdiely v úrovni sledovaných premenných (príslušnosť k učiteľovi a k škole) medzi žiakmi základných a stredných škôl. Výsledky preukázali významné rozdiely v príslušnosti k učiteľovi v zmysle vyššej úrovne u žiakov základných škôl $t_{(154,12)} = 2.72$, $p < .01$. Rozdiely v úrovni príslušnosti k škole neboli medzi žiakmi základných a stredných škôl štatisticky významné.

7 Diskusia

Cieľom predkladanej štúdie bolo preskúmať súvislosti medzi vzťahom ku škole a adjustáciou žiakov. Zisťovali sme, či percipovaná príslušnosť ku škole a k učiteľovi súvisí s prejavmi akademickej a psychologickú adjustácie v školskom prostredí v zmysle priemeru známok a sebahodnotenia žiakov základných a stredných škôl. Výsledky naznačili, že vzťah k škole, vnímaný cez koncept pocitu príslušnosti k škole a k učiteľovi, významne súvisí s akademicou adjustáciou u žiakov základných, avšak nie u žiakov stredných škôl. Nižšia príslušnosť k učiteľovi a ku škole bola spojená s horšou adjustáciou v akademickej oblasti – čím menší pocit príslušnosti žiaci základných škôl udávali, tým horší prospech dosahovali. Podobné zistenia zaznamenali aj Eisele et al. (2009), ktorí preukázali, že vyššia príslušnosť k škole je spojená s vyšším akademickým úspechom v zmysle lepších známok u žiakov základných škôl. U žiakov stredných škôl sa súvislosť medzi pocitom príslušnosti k učiteľovi a ku škole a mierou akademickej adjustácie nepotvrdila. Výsledky korešponujú s výskumom O'Neel a Fuligni (2013), ktorí v longitudinálnom sledovaní žiakov stredných škôl nezistili spojitosť medzi aktuálne percipovanou školskou príslušnosťou a aktuálnym akademickým prospechom. Konzistentné zistenia na vzorke žiakov stredných škôl prezentovali aj Liu a Lu (2011) – percipovaná príslušnosť k strednej škole ani zmeny v príslušnosti nepredikovali akademický úspech žiakov. Významnejšiu rolu v akademickej adjustácii žiakov stredných škôl môžu v porovnaní s dyadickým vzťahom učiteľ-žiak a celkovým školským prostredím zohrávať konkrétne sociálne vzťahy v škole a v triede, predovšetkým rovesnícke. Podľa Bielikovej (2010) je u žiakov základných škôl vyššia motivácia k lepšiemu učeniu sa a získavaniu dobrých známok pôsobením dobrých školských vzťahov. Žiaci navštevujúci stredné školy sú starší a zrelší, čo môže súvisieť s nižšou potrebou podpory zo školského prostredia všeobecne a teda s nižším efektom školskej príslušnosti vo vzťahu k adjustácii, prípadne je príslušnosť k strednej škole vo vzťahu iba k niektorým aspektom akademickej adjustácie, ako je napr. hodnotenie výkonu a schopností v čiastkových oblastiach (čítanie, písanie) alebo vnímanie hodnoty školy v zmysle užitočnosti, aspirácií do štúdia a záujmu k učeniu (O'Neel & Fuligni, 2013).

Výsledky zároveň preukázali, že psychologická adjustácia sledovaná cez koncept sebahodnotenia súvisí so vzťahom k škole iba u žiakov navštevujúcich strednú školu. Vyššia percipovaná príslušnosť k škole bola spojená s vyšším sebahodnotením, zatiaľ čo menší pocit príslušnosti k škole bol vo vzťahu s nižším sebahodnotením. Naše zistenia sú v súlade s výskumom Law et al. (2013), ktorí preukázali, že pocity príslušnosti k rodine, škole a k rovesníkom pozitívne pôsobia a podporujú adjustáciu žiakov – so zvyšujúcim sa pocitom príslušnosti je spojený pokles externalizujúcich a internalizujúcich problémov a nárast ego-reziliencie a pozitívneho sebahodnotenia. U žiakov základných škôl sa však súvislosti medzi pocitom školskej príslušnosti a psychologickou adjustáciou nepotvrdili. Dané zistenie môže súvisieť s vývinom sebahodnotenia – vyššia introspekcia a akcelerovaný rozvoj sebahodnotenia sú typické práve pre žiakov stredných škôl. Z hľadiska vecnej významnosti je však aj vzťah medzi príslušnosťou k škole a psychologickou adjustáciou u žiakov stredných škôl pomerne slabý, čo poukazuje na pôsobenie iných faktorov v rozvoji sebahodnotenia žiakov – priateľské a širšie rovesnícke vzťahy, postavenie a triedny status, osobnostné dispozície a pod. Prejavy psychologickéj adjustácie zároveň neboli vo vzťahu k percipovanej príslušnosti k učiteľovi u žiakov oboch typov škôl.

Zistili sme, že žiaci základných a stredných škôl sa líšia vo vnímaní vzťahov v škole. Výsledky naznačili, že žiaci základných škôl pociťujú vyššiu príslušnosť k učiteľovi ako žiaci navštevujúci strednú školu. Zistenia korešponujú s výsledkami celoslovenského projektu „Vzťah žiakov k súčasnej škole“, ktoré preukázali, že na strednej škole narastá počet žiakov, ktorí sú voči svojim učiteľom ľahostajní (Bieliková, 2010). V tejto súvislosti Bru, Stornes, Munthe a Thuen (2010) konštatujú, že vnímanie sociálnej opory a príslušnosti k učiteľom má s rastúcim vekom žiakov po prechode zo základných na stredné školy klesajúcu tendenciu. Na rozdiel od výsledkov projektu poukazujúcich na vyšší záporný postoj k stredným školám (Bieliková, 2010) neboli rozdiely v príslušnosti k škole medzi žiakmi základných a stredných škôl v našom výskume preukázané.

Predkladaná štúdia má niekoľko limitov. Po prvé, v rámci analýz sme nezohľadňovali premennú pohlavia. Výskum realizovaný v slovenskom prostredí v tejto súvislosti naznačil, že chlapci a dievčatá sa líšia vo vnímaní vzťahov v škole v zmysle prevládajúceho kladného hodnotenia školy aj učiteľov u dievčat. Dievčatá chodia do školy radšej a učiteľov vnímajú pozitívnejšie ako chlapci (Bieliková, 2010). Dievčatá a chlapci sa líšia z hľadiska trajektórie zmien v pocite príslušnosti k škole. U dievčat v priebehu strednej školy pocit príslušnosti z vyšších hodnôt postupne klesá, zatiaľ čo u chlapcov si školská príslušnosť uchováva stabilné hodnoty (O'Neel & Fuligni, 2013). Budúci výskum je preto možné orientovať na sledovanie diferencií medzi chlapcami a dievčatami z hľadiska pocitu príslušnosti k škole aj z hľadiska predpokladaných súvislostí prejavov adjustácie so vzťahom k škole.

Ďalším limitujúcim činiteľom štúdie je ohraničenie vzťahu k škole na emočný aspekt školskej angažovanosti žiakov v zmysle prežívania pozitívnych vzťahov a pozitívnych pocitov k školskému prostrediu a k učiteľovi. Nadväzujúci výskum je možné zamerať na širšiu konceptualizáciu vzťahu k škole so zahrnutím ďalších významných aspektov – kognitívnych a behaviorálnych.

V predkladanom výskume sme sa zamerali iba na vybrané prejavy adjustácie žiaka v školskom prostredí – akademický prospech a mieru sebahodnotenia. Do budúca je možné existujúci výskum vzťahov v škole rozšíriť o ďalšie koncepty, ktoré môžu súvisieť s príslušnosťou k škole a k učiteľovi napr. rôznorodé koncepty pozitívnej psychológie. Predpokladané vzťahy možno zároveň sledovať longitudinálne prípadne v období tranzície zo základnej na strednú školu s ohľadom na preskúmanie vývinu a zmien v samotnom vzťahu k škole, aj v súvislosti s ďalšími sledovanými oblasťami.

Napriek spomínaným limitujúcim činiteľom sa domnievame, že výsledky predkladanej štúdie poukazujú na význam podpory a budovania pocitu príslušnosti u žiakov základných a stredných škôl. Pozitívnejší vzťah k škole v zmysle vyššieho pocitu príslušnosti k škole a k učiteľovi je spojený s pozitívnymi dôsledkami v oblasti adjustácie žiakov v školskom prostredí. Rozvoj jednotlivých oblastí školskej príslušnosti pomocou preventívnych a intervenčných programov môže efektívne a pozitívne podporiť akademickú úspešnosť a well-being u žiakov.

8 Závery

Vzťah k škole je spojený s adjustáciou u žiakov základných a stredných škôl. Vyšší pocit školskej príslušnosti je spojený s pozitívnymi dôsledkami v oblasti akademickej úspešnosti a psychologickéj adjustácie. Rozvoj pocitu príslušnosti k škole a k učiteľom môže obmedziť prejavy maladjustácie v školskom prostredí.

Zoznam bibliografických odkazov

- Bieliková, M. (2010). *Vzťah žiakov k škole*. Dostupné na:
<http://www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/vztahskole.pdf>.
- Bru, E., Stornes, T., Munthe, E. & Thuen, E. (2010). Students' perceptions of teacher support across the transition from primary to secondary school. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 54(6), 519-533.
- Demant, J. & Houtte M. (2012). School Belonging and School Misconduct: The Differing Role of Teacher and Peer Attachment. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(4), 499-514.
- Eccles, J. S. (2004). Schools, academic motivation, and stage-environment fit. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp.125-153). Hoboken, NJ: Wiley.
- Eisele, H., Zand, D. H., & Thomson, N. R. (2009). The role of sex, self-perception, and school bonding in predicting academic achievement among middle class african american early adolescents. *Adolescence*, 44(176), 773-796.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74, 59-109.
- Hall-Lande, J. A., Eisenberg, M. E., Christenson, S. L., & Neumark-Sztainer, D. (2007). Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence. *Adolescence*, 42(166), 265-286.
- Hill, L. G. & Werner, N. E. (2006). Affiliative motivation, school attachment, and aggression in school. *Psychology in the Schools*, 43(2), 231-246.
- Chapman, J., Martin, K., Ollington, N., Venn, A, Dwyer, T., & Gall, S. (2014). The longitudinal association of childhood school engagement with adult educational and occupational achievement: findings from an Australian national study. *British Educational Research Journal*, 40(1), 102-120.
- Jose, P. E., Ryan, N., & Pryor J. (2012). Does Social Connectedness Promote a Greater Sense of Well-Being in Adolescence Over Time? *Journal of research on adolescence*, 22(2), 235-251.
- Law, P. C., Cuskelly, M., & Carroll, A. (2013). Young People's Perceptions of Family, Peer, and School Connectedness and Their Impact on Adjustment. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 23(1), 115-140.
- Lester, L., Waters, S., & Cross, D. (2013). The Relationship Between School Connectedness and Mental Health During the Transition to Secondary School: A Path Analysis. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 23(2), 157-171.
- Libbey, H.P. 2004. Measuring Student Relationships to School: Attachment, Bonding, Connectedness, and Engagement. *Journal of School Health*, 74(7), 274-283.
- Liu, Y., & Lu, Z. (2011). Trajectories of Chinese students' sense of school belonging and academic achievement over the high school transition period. *Learning and Individual Differences*, 21(2), 187-190.
- Mcgraw, K., Moore, S., Fuller, A., & Bates, G. (2008). Family, peer and school connectedness in final year secondary school students. *Australian Psychologist*, March, 43(1), 27 - 37.
- O'Neel, C. & Fuligni, A. (2013). A Longitudinal Study of School Belonging and Academic Motivation Across High School. *Child Development*, 84(2), 678-692.
- Ross, A. G., Shochet, I. M., & Bellair, R. (2010). The Role of Social Skills and School Connectedness in Preadolescent Depressive Symptoms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39(2), 269-275.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wallace, T.L., Ye, F., & Chhuon, V. 2012. Subdimensions of Adolescent Belonging in High School. *Applied Developmental Science*, 16(3), 122-139.
- Waters, S., & Cross, D. (2010). Measuring Students' Connectedness to School, Teachers, and Family: Validation of Three Scales. *School Psychology Quarterly*, 25(3), 164 -177.